

N	E	Ú
P	L	A
T	N	É

ŽENY?

GENDEROVÁ DIMENZE KORUPCE

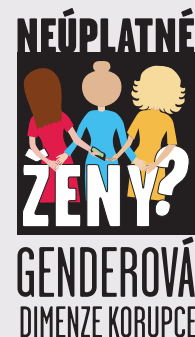
Transparency International – Česká republika, o. p. s., (dále jen TI) je jednou z více než 100 poboček mezinárodní sítě nevládních neziskových organizací Transparency International. Posláním TI je zjišťovat stav korupce v České republice a aktivně přispívat k jejímu omezení prosazováním systémových legislativních i organizačních změn ve veřejné správě, jakož i v soukromém sektoru. Součástí TI je právní poradna, která poskytuje právní poradenství v oblasti veřejného práva, pomáhá odhalovat korupční jednání a upozorňuje na korupční kauzy.

Publikace je součástí projektu **NEÚPLATNÉ ŽENY?** Genderová dimenze korupce.

Projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů. Prostřednictvím Norských fondů přispívá Norsko ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů a posílení vzájemné spolupráce v Evropě. Podporuje především ochranu životního prostředí, výzkum a stipendia, rozvoj občanské společnosti, péči o zdraví, děti, rovnost žen a mužů či zkvalitnění justice. Program Dejme (že)nám šanci podporuje rovné příležitosti žen a mužů v pracovním i osobním životě a prevenci a pomoc obětem domácího násilí v České republice. Spravuje ho Nadace Open Society Fund Praha, která od roku 1992 rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie v České republice.



OBSAH



Úvod	4
Analýza dostupných dat o podílu žen na korupčních trestných činech	5
Obsah analýzy a stanovení výzkumných otázek	6
Vyhodnocení dat	6
Díličí závěry	8
Sociologický průzkum: Vnímání korupce z pohledu genderových odlišností	10
Parametry projektu	10
Malá korupce	11
Velká korupce	14
Vnímání korupce a možnosti, jak se jí bránit	18
Osobní zkušenost s korupcí	18
Vliv postavení a individuálních dispozic	19
Malé dary a květiny jsou jako poděkování běžné	19
Na určitých pozicích není vhodné přijímat žádné dary	20
Kazuistiky	21
Kanalizační přípojka	21
Mateřská školka	24
Whistleblowing	27
Vyhodnocení zastoupení mužů a žen na českých ministerstvech	30
Jak ženy (ne)řídí ministerstva	30

ÚVOD

Korupce je v České republice závažným problémem, který ve společnosti negativně dopadá na politickou, hospodářskou, společenskou i environmentální oblast. V roce 2015 České republice patřilo 22. místo mezi 31 západoevropskými zeměmi na žebříčku vnímání korupce každoročně zpracovávaným nevládní neziskovou organizací Transparency International.¹

Podle průzkumů se na korupci v České republice podílí méně než 20 % žen. Tento výrok však nelze přesně verifikovat, neboť korupčnímu prostředí je vlastní velmi vysoká míra latence. Jinak řečeno, z celkového počtu odsouzených osob za korupční trestné činy byl podíl žen menší než 20 %.²

Je proto s podivem, že na národní úrovni neexistují ucelenější publikace týkající se korelace genderu a korupce, přičemž opatření určená pro boj s korupcí jsou v Česku až na určité výjimky genderově neutrální.³ Z mezinárodního prostředí je nutno poukázat na předběžné průzkumy provedené v některých státech organizací GRECO.⁴

Transparency International ČR proto přišla s projektem nazvaným Neúplatné ženy? Genderová dimenze korupce, jehož hlavním cílem bylo otevření diskuse o souvislosti korupce a genderu, získání statistických informací o zastoupení žen v rozhodovacích pozicích ve státní správě, realizace inovativního sociologického průzkumu na téma genderových odlišností ve vnímání korupce a analýza dostupných dat o podílu žen na korupci z hlediska páčání korupčních trestných činů.

Analýza pravomocných soudních rozhodnutí týkajících se tzv. korupčních trestných činů z pohledu genderu, která publikaci tematicky otvírá, není jediným výstupem projektu, nelze ji tedy chápat izolovaně. Jak bylo řečeno, v rámci projektu byly získány také statistické informace o zastoupení žen v rozhodovacích pozicích ve státní správě a výsledky inovativního sociologického průzkumu na téma genderových odlišností ve vnímání korupce.

¹ CORRUPTION PERCEPTION INDEX 2014 [online]. [cit. 24. 8. 2015]. Dostupný z: <http://www.transparency.org/cpi2014/results>.

² STATISTIKA A VÝKAZNICTVÍ MINISTERSTVA SPRÁVEDLNOSTI ČR [online]. [cit. 24. 8. 2015]. Dostupná z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>.

³ Dienstbier: kvóty pro ženy omezí korupci v politice. Vláda ČR [online]. [cit. 24. 8. 2015].

Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/z-medii/mf-dnes-dienstbier-kvoty-pro-zeny-omezi-korupci-v-politice-132353/>.

⁴ GRECO: Gender dimensions of corruption [online]. [cit. 14. 8. 2015].

Dostupné z: [https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/Gender/Material&research/Greco%20\(2012\)%2024E%20Gender%20Dimensions%20of%20Corruption.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/Gender/Material&research/Greco%20(2012)%2024E%20Gender%20Dimensions%20of%20Corruption.pdf)

ANALÝZA DOSTUPNÝCH DAT O PODÍLU ŽEN NA KORUPCI Z HLEDISKA PÁCHÁNÍ KORUPČNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ

Sběr dat jsme provedli z následujících okruhů pramenů:

STATISTICKÉ ÚDAJE

Statistické údaje o odsouzených osobách za korupční trestné činy a zneužití pravomoci úřední osoby jsme čerpali ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR. Rovněž jsme si vyžádali statistiky Ministerstva vnitra ČR⁵ ohledně započatých trestních stíhání v relevantním okruhu trestných činů.

ANALÝZA SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ

Od všech okresních a krajských soudů v ČR jsme si vyžádali všechna pravomocná soudní rozhodnutí o odsouzení z korupčních trestných činů, a to všech odsouzených žen v letech 2011–2014 (celkem 65) a pro komparaci všech odsouzených mužů z roku 2014 (celkem 119).

Časově jsme výzkum ohraničili v případech žen na pravomocně odsouzené pachatelky za období 2011–2014 včetně (ze statistik vyplývá cca 40 případů). V případě mužů jsme vzorek museli z kvantitativních důvodů omezit na rok 2014 (ze statistik vyplývá cca 200 případů).

Na základě rozeslaných žádostí o poskytnutí informací nám bylo doručeno 50 rozhodnutí okresních soudů ohledně ženských pachatelek, přičemž požadované parametry splnilo 43 z nich. Zároveň jsme obdrželi 15 rozhodnutí krajských soudů, z nichž požadované parametry splnilo 14 z nich. Pravomocně odsouzených pachatelek bylo 47, celkový počet pravomocně odsouzených pachatelů jen za rok 2014 byl 119 a počet rozhodnutí soudů obou stupňů, splňujících zadání, byl 70. Nutno závěrem zdůraznit, že případy pravomocně odsouzených pachatelek početně víceméně odpovídají statistikám Ministerstva spravedlnosti ČR (tabulky 1.1 až 1.4), na rozdíl od rozhodnutí týkajících se pravomocně odsouzených mužů, kterých jsme obdrželi oproti statistikám z blíže nezjištěných důvodů méně.

⁵ STATISTIKA A VÝKAZNICTVÍ MINISTERSTVA SPRÁVEDLNOSTI ČR [online]. [cit. 24. 8. 2015]. Dostupná z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>.

Tabulka 1.1

Počet odsouzených žen za období 2011–2014
PODLE TR. ZÁKONÍKU

	2011	2012	2013	2014
§ 329	5	5	5	7
§ 331	0	0	2	2
§ 332	4	7	4	10
§ 333	0	1	0	0
CELKEM	9	13	11	19

Tabulka 1.2

Počet odsouzených žen za období 2011–2014
PODLE TR. ZÁKONA

	2011	2012	2013	2014
§ 158	3	1	5	2
§ 160	1	1	1	0
§ 161	4	1	0	3
§ 162	0	0	0	0
CELKEM	8	3	6	5

Tabulka 1.3

Počet odsouzených mužů za období 2011–2014
PODLE TR. ZÁKONÍKU

	2011	2012	2013	2014
§ 329	38	44	60	67
§ 331	7	13	19	40
§ 332	53	67	66	91
§ 333	2	8	6	1
CELKEM	100	132	151	199

Tabulka 1.4

Počet odsouzených mužů za období 2011–2014
PODLE TR. ZÁKONA

	2011	2012	2013	2014
§ 158	30	23	27	12
§ 160	14	9	8	2
§ 161	17	10	7	9
§ 162	1	3	1	1
CELKEM	62	45	43	24

OBSAH ANALÝZY A STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Analýza pravomocných soudních rozhodnutí se zabývá zejména charakteristikou pachatelek úplatkářských trestných činů, povahou úplatku, způsobem spáchání trestného činu, závažností trestněprávního jednání, usvědčujícími důkazy s důrazem na doznání, motivací, trestními sankcemi, komparací skutkově obdobných případů v jednotlivých rozhodnutích a komparací posuzovaných případů z hlediska genderových specifik.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY:

1 DOPOUŠTĚJÍ SE ŽENY SPÍŠE AKTIVNÍ, ČI PASIVNÍ KORUPCE?

2 JAKÝ JE PODÍL TZV. VELKÉ KORUPCE V KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ŽEN?

3 JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI DOPUSTILY V POSTAVENÍ ÚŘEDNÍ OSOBY?

4 JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ČI ZNEUŽITÍ PRÁVOMOCI ÚŘEDNÍ OSOBY DOZNALY?

5 JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE DOPUSTILY KORUPČNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ JAKO PRVOPACHATELKY?

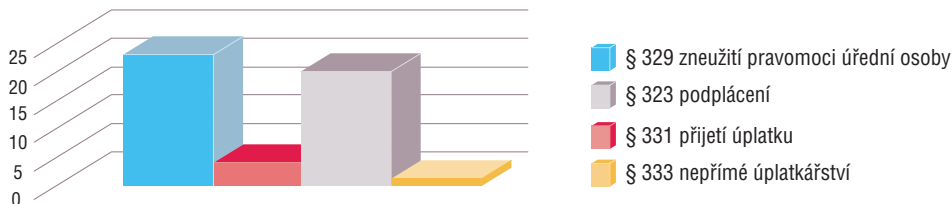
6 JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ČI ZNEUŽITÍ PRÁVOMOCI ÚŘEDNÍ OSOBY DOPUSTILY V ORGANIZOVANÉ FORMĚ (Z POZICE ČLENKY ORGANIZOVANÉ SKUPINY, VE SPOJENÍ S ORGANIZOVANOU SKUPINOU NEBO VE PROSPĚCH ORGANIZOVANÉ ZLOČINECKÉ SKUPINY)?

VYHODNOCENÍ DAT

Z přijatých dat vyplývá, že se pachatelky dopustily zejména trestného činu **podplacení** (20 případů) a **zneužití pravomoci úřední osoby**, potažmo veřejného činitele (23 případů). Na třetím místě z vybraných analyzovaných trestných činů je trestný čin **přijetí úplatku** (4 případy), přičemž trestný čin **nepřímého úplatkářství** se vyskytl v jednom případě.

STRUKTURA TRESTNÝCH ČINŮ ŽEN ZA OBDOBÍ 2011–2014:

STRUKTURA TRESTNÉ ČINNOSTI



Co se týče **VÝVOJOVÝCH STADIÍ** trestných činů, kromě dvou případů stadia pokusu se vždy jednalo o dokonané trestné činy. V žádném z případů nebylo identifikováno stadium přípravy.

STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST pachatelek byla v rozebíraném vzorku česká, a to kromě dvou případů, kdy pocházely pachatelky z Vietnamské socialistické republiky, ve dvou případech ze Slovenské republiky a ve dvou případech ze Státu Mongolsko.

Z celkového počtu 43 případů, které zahrnovaly 47 odsouzených žen, jich bylo 25 (tedy zhruba polovina) v **POSTAVENÍ ÚŘEDNÍ OSOBY**.

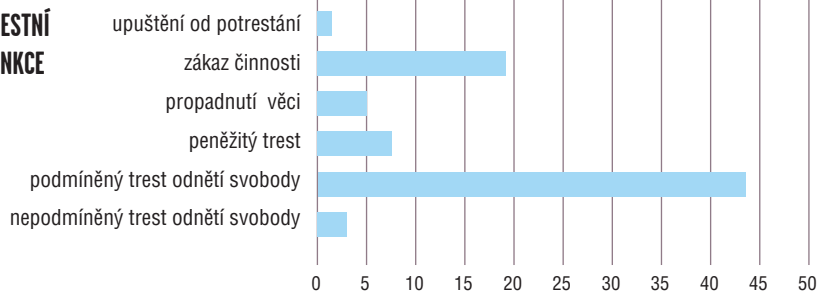
Žádná odsouzená žena nebyla součástí **ORGANIZOVANÉ ZLOČINECKÉ SKUPINY**. Oproti tomu v jednom z rozebíraných

rozhodnutí byla kvalifikována organizovaná skupina, do které patřila i pachatelka – tlumočnice. K trestnému činu se doznalo 11 ze 47 žen.

Z celkového počtu 47 odsouzených žen bylo 24 prvopachatelek oproti 6 ženám, které byly v minulosti trestány (většinou šlo o tzv. obecnou recidivu, tedy druh trestného činu byl odlišný).

V analyzovaném vzorku se nejvíce vyskytovaly **TRESTY ODNĚTÍ SVOBODY** s podmíněným odkladem. Jen ve třech případech byly pachatelky odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V jednom případě aktivní korupce byl pachatelce uložen peněžitý trest ve výši nabízeného úplatku – 20 000 Kč.

TRESTNÍ SANKCE



PENĚŽITÝ TREST byl pachatelkám uložen v 7 případech, **TREST PROPADNUTÍ** věci v 5 případech (vždy se jednalo o nabídnutý úplatek), a v 19 případech byl navíc uložen

TREST ZÁKAZU ČINNOSTI (převážně šlo o zákaz řízení motorových vozidel v souvislosti s odhalením návykové látky při řízení, dále o zákaz výkonu funkce, která byla zneužita ku prospěchu

či spáchání škody). V jednom případě bylo upuštěno od potrestání s odůvodněním, že by došlo ke zmaření dosud úspěšné resocializace obžalované.

DÍLČÍ ZÁVĚRY

1

DOPOUŠTĚJÍ SE ŽENY SPÍŠE AKTIVNÍ, ČI PASIVNÍ KORUPCE?

Z dostupných dat lze jednoznačně dovodit, že ženy se dopouštějí více aktivní korupce (20 případů podplacení), nikoliv korupce pasivní (4 případy přijetí úplatku), a to v poměru 5:1. Tato forma korupce je méně společensky škodlivá, což je patrné i z menší trestní sazby u těchto trestných činů. Podíl aktivní korupce k pasivní korupci není shodný s podílem platícím pro mužské pachatele: ten je pro období 2011–2014 cca 3:1.

V DRtivÉ VĚTŠINĚ PŘÍPADŮ ŽENY NABÍDLY ÚPLATEK SAMY OD SEBE, JINÝMI SLOVY NEBYLY POŽÁDÁNY DRUHOU STRANOU. NABÍDKA VĚTŠINOU SMĚŘOVALA K ÚŘEDNÍM OSOBÁM, NEJVÍCE K PŘÍSLUŠNÍKŮM POLICIE ČR.

Zde je nutno poznamenat, že k výraznému zkreslení dochází kvůli vysoké míře latence u korupčních trestných obecně, přičemž podle některých kriminologů je latence u ženské kriminality ještě vyšší. Je proto velmi pravděpodobné, že velké množství korupčních trestných činů spáchaných ženami nebylo odhaleno, protože ani jedna z dotčených stran (strana poskytující úplatek a strana přijímající úplatek) nemá zájem na odhalení trestné činnosti. V takovém případě kriminologové doporučují doplňující formu výzkumu, a to například dotazník reprezentativnímu vzorku populace, ve kterém by respondenti anonymně odpovídali na otázky typu „*Setkal jste se Vy sám či víte o někom ve Vašem okolí, kdo by se setkal s korupční nabídkou?*“⁶ Nejen proto TI v rámci celého projektu zařadila i provedení sociologického výzkumu společností STEM/MARK, jehož výsledky naleznete kapitole Sociologický průzkum (str. 10).

2

JAKÝ JE PODÍL TZV. VELKÉ KORUPCE V KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ŽEN?

Tzv. velkou korupcí se rozumí případy sofistikované korupce s vysokou mírou společenské škodlivosti, kdy dosahuje nejvyšších politických pater buď v podobě korupce čelních představitelů státu či samosprávných celků, kteří mají pravomoc vytvořit, změnit nebo zrušit „pravidla hry“, potažmo rozhodovat o významných projektech. Z analýzy vyplývá, že ani v jednom případě nebyly naplněny pojmové znaky velké korupce.

⁶ Srov. např. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., Kriminologie. 3. vyd. Praha: ASPI, 2008. 527 s.

3

JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI DOPUSTILY V POSTAVENÍ ÚŘEDNÍ OSOBY?

Více než polovina odsouzených žen byla v postavení úřední osoby (25). K tomu je ovšem třeba dodat, že ve vzorku se nacházelo i mnoho případů zneužití pravomoci úřední osoby čistě pro potřebu pachatelky či osob jí blízkých (19), tedy nikoliv v návaznosti na korupční nabídku či žádost. Korupční trestné činnosti se tak ženy dopouštěly v postavení úřední osoby zhruba ve 27 % případů.

5

JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE DOPUSTILY KORUPČNÍCH TRESTNÉ ČINNOSTI JAKO PRVOPACHATELKY?

Ve vzorku bylo 25 prvopachatelek z celkových 47 odsouzených žen. U šesti z nich byla shledána trestní minulost (včetně zahlazených trestů), přičemž se jednalo o korupční trestné činy (nikoliv zneužití pravomoci úřední osoby). U zbytku vzorku nebylo možné tyto údaje analyzovat, neboť se jednalo o trestní příkazy či zjednodušené rozsudky. Poměrně tedy převažovaly ženy bez trestní minulosti.

6

JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ČI ZNEUŽITÍ PRAVOMOCI ÚŘEDNÍ OSOBY DOPUSTILY V ORGANIZOVANÉ FORMĚ?

Jen v jednom případě byla kvalifikována organizovaná skupina, v níž měla podíl jedna pachatelka. Organizovaná zločinecká skupina nebyla kvalifikována v žádném z případů.

4

JAKÝ JE PODÍL ŽEN, KTERÉ SE KE KORUPČNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI ČI ZNEUŽITÍ PRAVOMOCI ÚŘEDNÍ OSOBY DOZNALY?

Jen tři ženy se v průběhu trestního řízení procesně doznaly ke korupční trestné činnosti v plném rozsahu. K tomu jsme však připočetli i osm pravomocných trestních příkazů, neboť jsme předpokládali, že pachatelky v těchto případech uznávají svou vinu i udělený trest.

SOCIOLOGICKÝ PRŮZKUM: VNÍMÁNÍ KORUPCE Z POHLEDU GENDEROVÝCH ODLIŠNOSTÍ

PARAMETRY PROJEKTU

Předmětem výzkumu bylo vnímání korupce z celkového a genderově specifického pohledu a zmapování rozhodování v hypotetických korupčních situacích s přihlédnutím ke genderovým specifikám.

METODIKA PROJEKTU A DETAILY TERÉNNÍHO ŠETŘENÍ

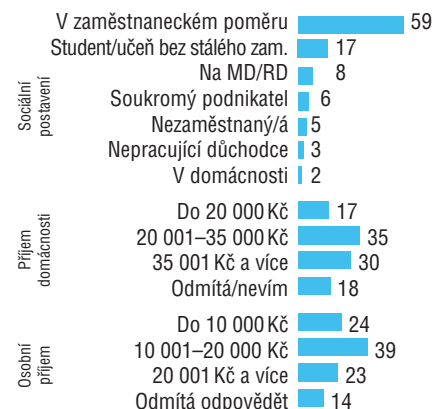
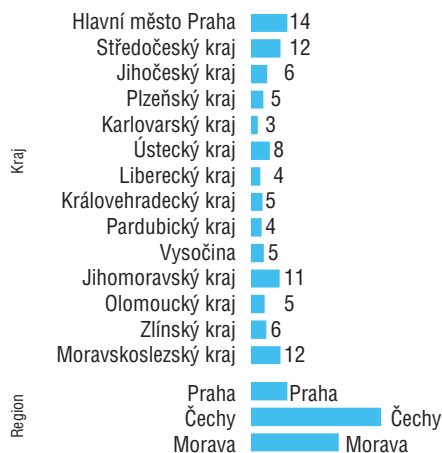
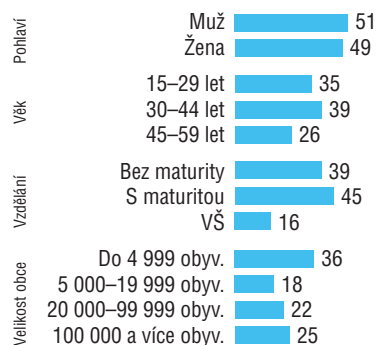
KVANTITATIVNÍ VÝZKUM:

- Internetové (CAWI) dotazování
- **CÍLOVÁ SKUPINA:** reprezentativní internetová populace ČR (15 až 59 let)
- Kvótní výběr podle pohlaví, věku, vzdělání a regionu
- **POČET ROZHovorŮ:** n=810

KVALITATIVNÍ VÝZKUM:

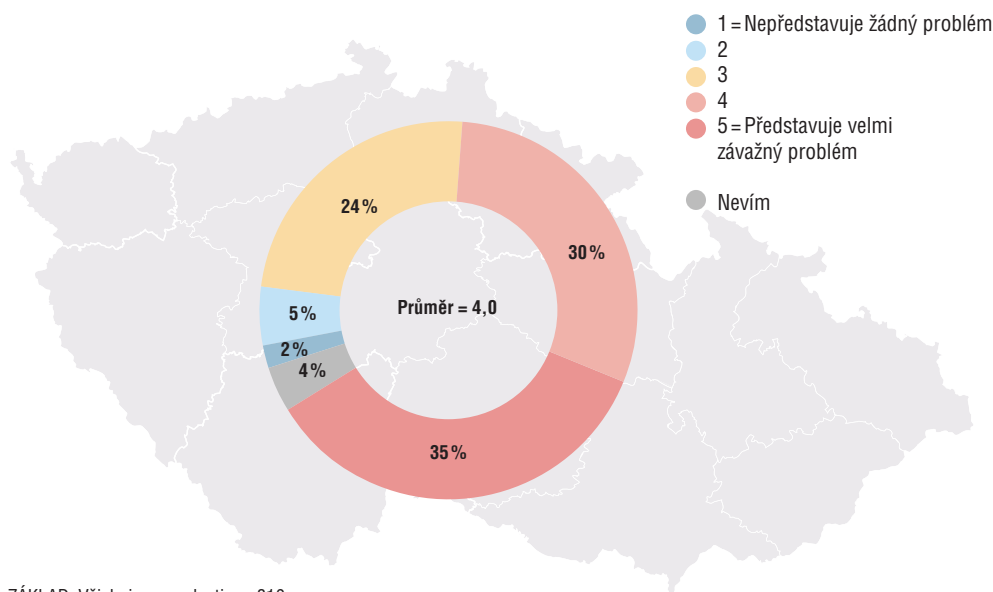
- Online FDG a face-to face FDG
- **CÍLOVÁ SKUPINA:** populace (online FDG) a zástupci státní správy (FDG)
- **POČET ÚČASTNÍKŮ:** populace n=9 (5 mužů a 4 ženy) zástupci státní správy n=8 (3 muži a 5 žen)

STRUKTURA VZORKU



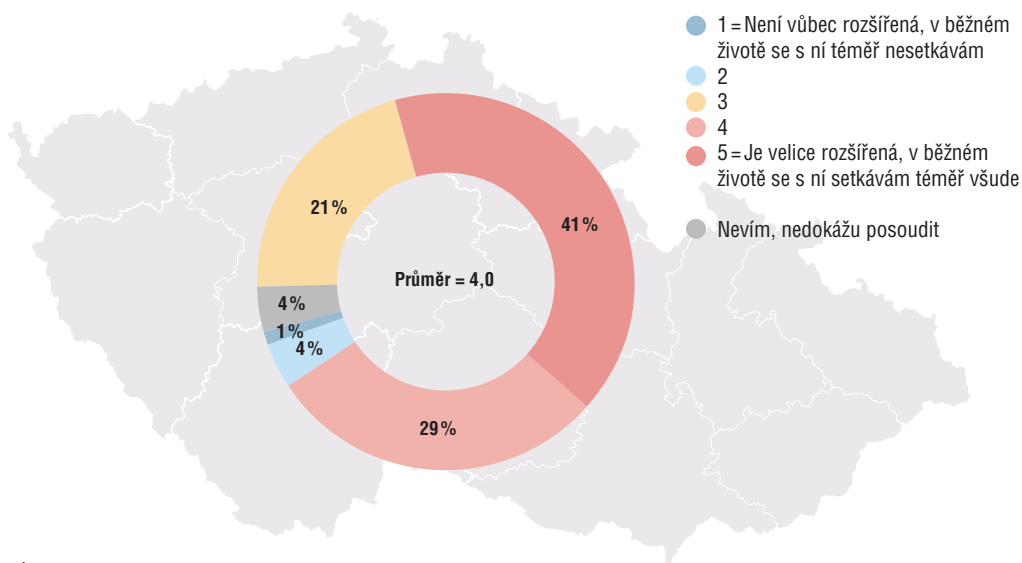
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %]

JAK VELKÝ PROBLÉM PODLE VÁS PŘEDSTAVUJE MALÁ KORUPCE V ČR?



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

DO JAKÉ MÍRY JE PODLE VÁS MALÁ KORUPCE V ČR ROZŠÍŘENÁ?



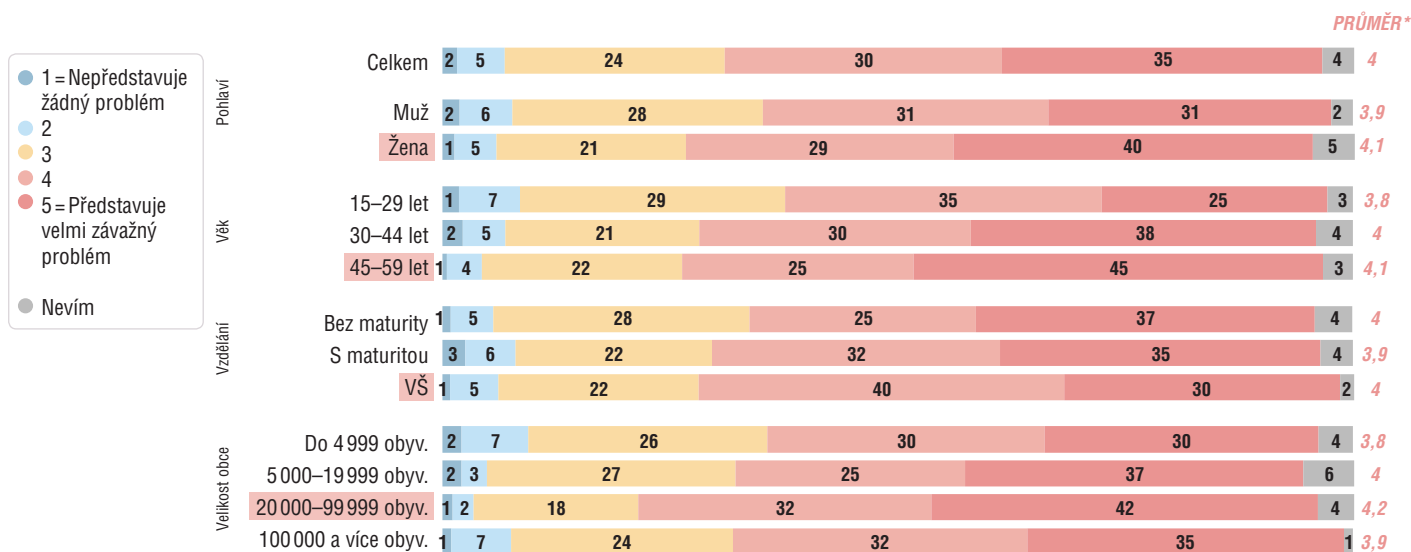
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

MALÁ KORUPCE

MALOU (ADMINISTRATIVNÍ) KORUPCI považují za problém $\frac{2}{3}$ populace, pro 35 % je to problém velmi závažný. Ženy jsou v tomto ohledu mírně skeptičtější než muži, malá korupce je vážný problém pro 69 % žen a 62 % mužů. Zároveň ji většina považuje jako vcelku běžný a rozšířený jev (70 %).

MALOU KORUPCÍ ROZUMÍME NAPŘÍKLAD ÚPLATKY PŘI STAVEBNÍM POVOLENÍ, ÚPLATKY LÉKAŘŮM, POLICISTŮM, PEDAGOGŮM, TRENÉRŮM A TP.

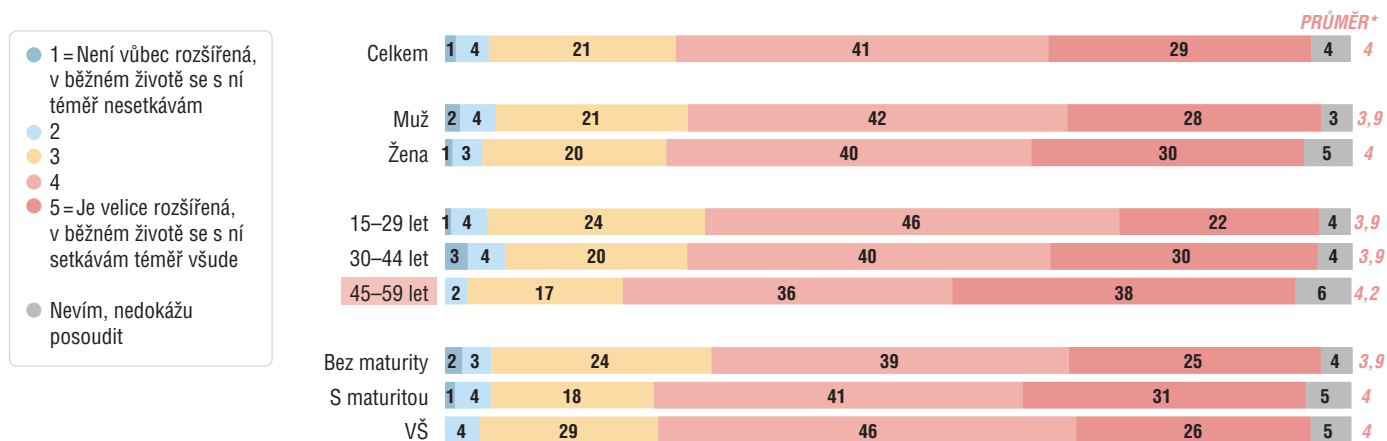
JAK VELKÝ PROBLÉM PODLE VÁS PŘEDSTAVUJE MALÁ KORUPCE V ČR?



Malou korupci vidí jako problém spíše ženy než muži, obyvatelé starší 45 let, vysokoškoláci a obyvatelé větších měst (20–100 tis. obyv.)

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810, *PRŮMĚR na škále 1 až 5, kde 1=žádný problém a 5=velmi závažný problém

DO JAKÉ MÍRY JE PODLE VÁS MALÁ KORUPCE V ČR ROZŠÍŘENÁ?

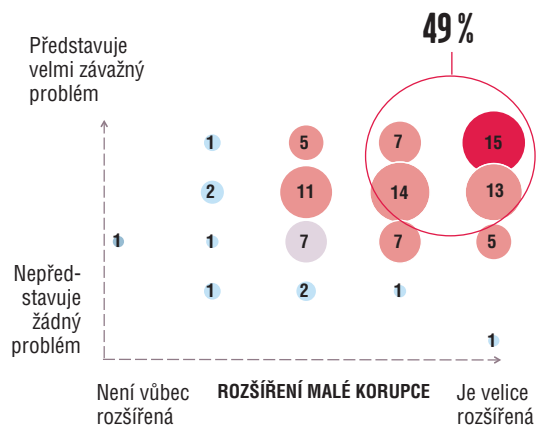


O rozšíření malé korupce jsou nejvíce přesvědčeni lidé ve věku 45–59 let.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810, *PRŮMĚR na škále 1 až 5, kde 1=není vůbec rozšířená a 5=je velice rozšířená

JAK VELKÝ PROBLÉM JE MALÁ KORUPCE?

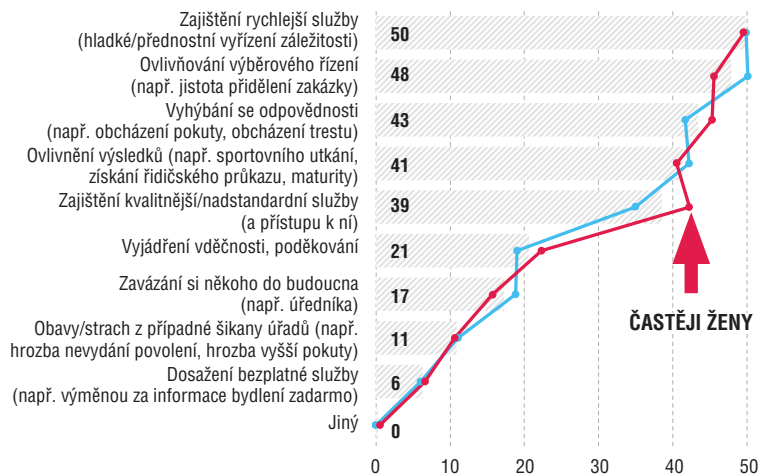
Malou korupci vnímá jako velký a rozšířený problém v ČR téměř polovina populace.



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %], odpovědi „Neví“ nejsou v grafu vyznačeny

JAKÉ JSOU PODLE VÁS TŘI NEJČASTĚJŠÍ MOTIVY MALÉ KORUPCE V ČR?

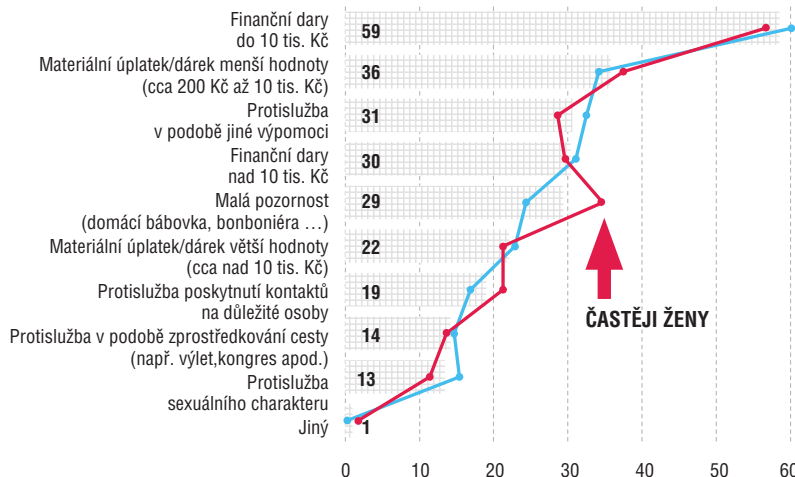
Celkem Muži Ženy



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %]

JAKÉ FORMY ÚPLATKU ČI PROTISLUŽBY V RÁMCI MALÉ KORUPCE JSOU V ČR PODLE VÁS NEJČASTĚJŠÍ?

Celkem Muži Ženy



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %]

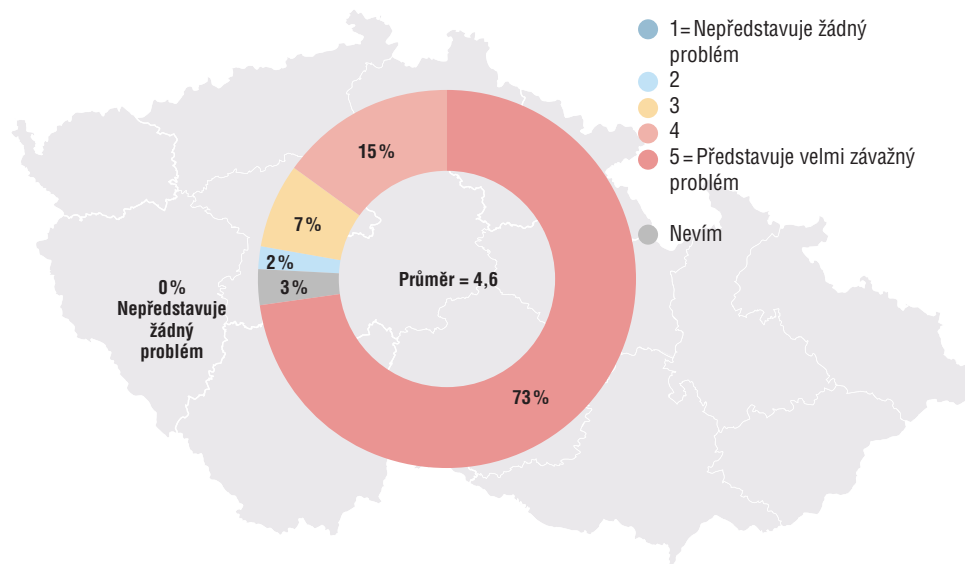
VELKÁ KORUPCE

VELKÁ (SYSTÉMOVÁ) KORUPCE je vnímaná jako **ZÁVAŽNĚJŠÍ A CELKOVĚ ROZŠÍŘENĚJŠÍ FENOMÉN NEŽ MALÁ KORUPCE:**

pro 73 % obyvatel se jedná o velmi vážný problém a 80 % ji pokládá za rozšířenou.

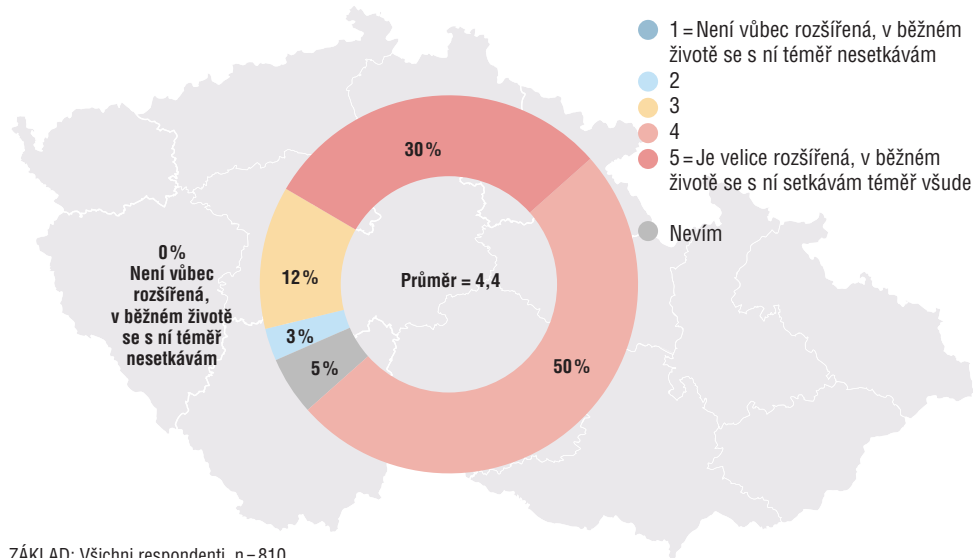
VELKOU KORUPCÍ ROZUMÍME NAPŘÍKLAD PROPOJENÍ SOUKROMÉHO BUSINESSU, POLITIKY A STÁTNÍ SPRÁVY, ZNEUŽÍVÁNÍ EVROPSKÝCH DOTACÍ, ZPRONEVĚRU VEŘEJNÝCH ZDROJŮ, OVLIVŇOVÁNÍ JUSTICE A TP.

JAK VELKÝ PROBLÉM PODLE VÁS PŘEDSTAVUJE VELKÁ KORUPCE V ČR?



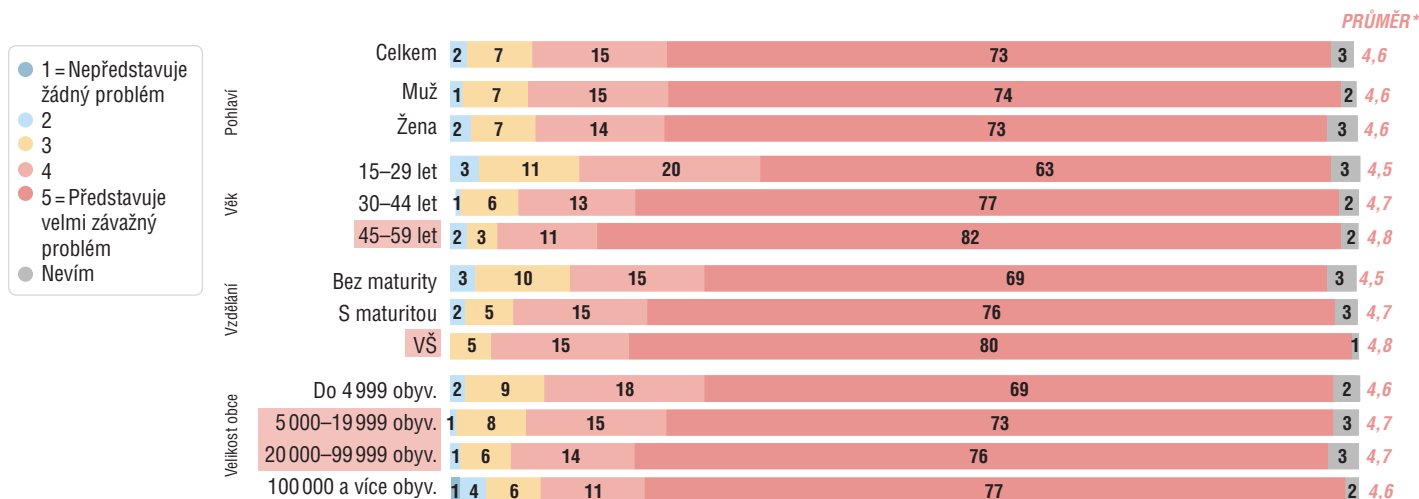
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810

DO JAKÉ MÍRY JE PODLE VÁS VELKÁ KORUPCE V ČR ROZŠÍŘENÁ?



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810

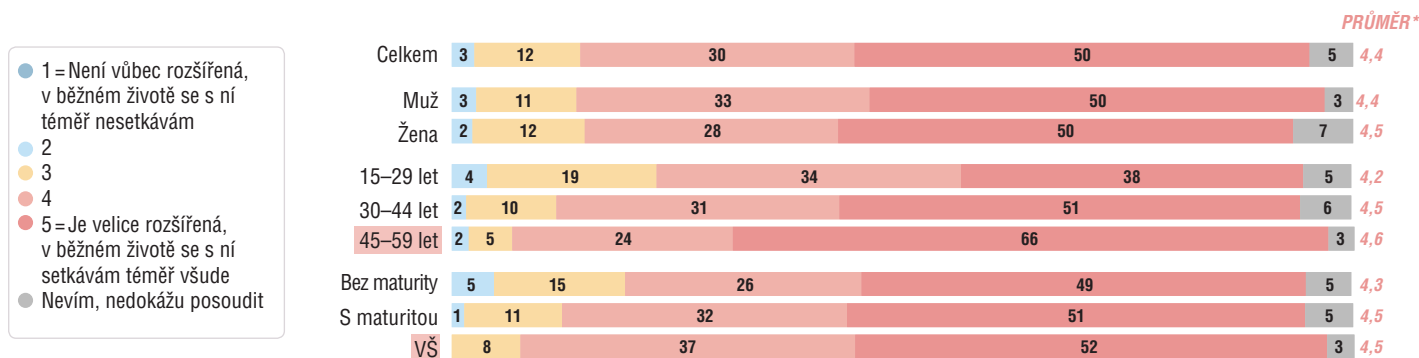
JAK VELKÝ PROBLÉM PODLE VÁS PŘEDSTAVUJE VELKÁ KORUPCE V ČR?



Velká korupce je problém pro ženy stejně jako pro muže, větší problém představuje pro obyvatele starší 45 let, vysokoškolský a obyvatele z měst nad 5 000 obyvatel.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810, *PRŮMĚR na škále 1 až 5, kde 1=žádný problém a 5=velmi závažný problém

DO JAKÉ MÍRY JE PODLE VÁS VELKÁ KORUPCE V ČR ROZŠÍŘENÁ?



O značném rozšíření velké korupce jsou nejvíce přesvědčeni lidé ve věku 45–59 let a lidé s vysokoškolským vzděláním.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810, *průměr na škále 1 až 5, kde 1=není vůbec rozšířená až 5=je velice rozšířená

Celkově převládá mínění, že **KORUPCE JE POMĚRNĚ GENDEROVĚ VYVÁŽENÝ FENOMÉN** a není primárně vnímána jako genderově vyhraněný jev. Pokud přeci ano, pak je **SPÍŠE DOMÉNOU MUŽŮ NEŽ ŽEN**. Ženám je intenzivnější působení v korupci přisuzováno jen výjimečně.

Ať už se jedná o malou nebo velkou korupci, převažuje mezi lidmi názor, že **KORUPCE JE ZÁLEŽITOSTÍ STEJNOU MĚROU MUŽŮ I ŽEN**.

V případě malé korupce zastává tento názor polovina, v případě velké korupce 45 % dotázaných. Přesvědčení, že se jedná spíše o mužskou doménu než o ženskou, je u velké korupce silnější (40 % versus 30 %). Ženy mají větší tendenci, zejména v případě velké korupce, přisuzovat tuto sféru mužům.

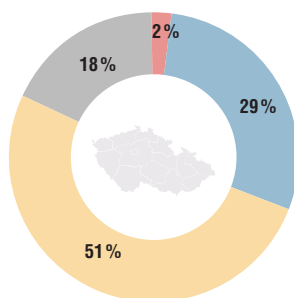
Na určitou tendenci ve vnímání korupce jako **SFÉRY SPÍŠE MUŽSKÉ** poukazuje i zjištění, že 75 % obyvatel považuje muže za ty, kdo mají ve srovnání se ženami více zkušenosti s nabízením a přijímáním úplatků.

Kdyby bylo více žen na vysokých pozicích, ať už v soukromé nebo ve státní správě, míra korupce by se podle většiny lidí nezměnila (69 %). Víc než čtvrtina lidí se však domnívá (28 %), že by korupce klesla, a jen 4 % míní, že by stoupla. Míra veřejné tolerance korupčního jednání je ještě méně genderově vyhraněná. ³/₄ populace míní, že **MÍRA VEŘEJNÉ TOLERANCE NESOUVISÍ S GENDEROVOU PŘÍSLUŠNOSTÍ** účastníků korupce.

NA ZÁKLADĚ VAŠÍ ZKUŠENOSTI S KORUPCÍ, AŤ UŽ OSOBNÍ NEBO ZPROSTŘEDKOVANÉ, ŘEKL/A BYSTE, ŽE:

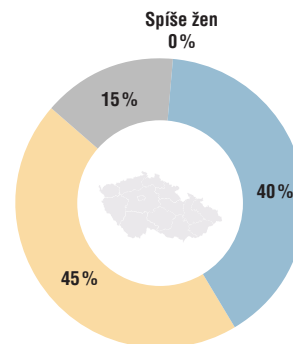
MALÁ KORUPCE

je v ČR záležitostí spíše:



VELKÁ KORUPCE

je v ČR záležitostí spíše:



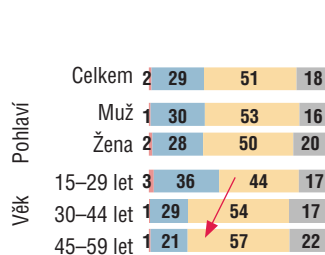
- Není v tom rozdíl
- Spíše mužů
- Nevím, nedokážu posoudit
- Spíše žen

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

NA ZÁKLADĚ VAŠÍ ZKUŠENOSTI S KORUPCÍ, AŤ UŽ OSOBNÍ NEBO ZPROSTŘEDKOVANÉ, ŘEKL/A BYSTE, ŽE:

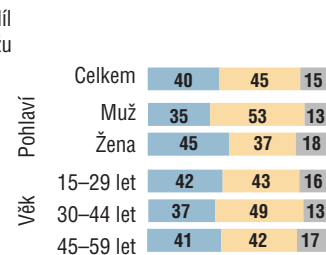
MALÁ KORUPCE

je v ČR záležitostí spíše:



VELKÁ KORUPCE

je v ČR záležitostí spíše:

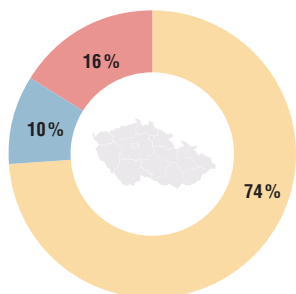


- Spíše žen
- Spíše mužů
- Není v tom rozdíl
- Nevím, nedokážu posoudit

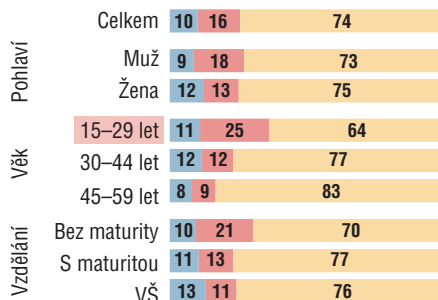
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

KTERÁ Z NÁSLEDUJÍCÍCH MOŽNOSTÍ PODLE VÁS NEJLÉPE VYSTIHUJE REAKCI VEŘEJNOSTI NA ÚČASTNÍKY/ ÚČASTNICE KORUPČNÍHO JEDNÁNÍ?

- Veřejnost více toleruje korupci u mužů než u žen
- Veřejnost více toleruje korupci u žen než u mužů
- Není v tom rozdíl

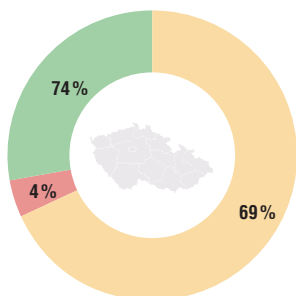


ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

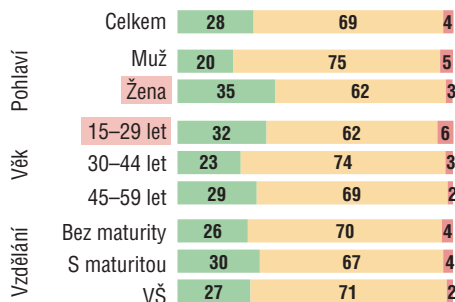


KDYBY BYLO V ČR VÍCE ŽEN NA VYSOKÝCH POZICÍCH V POLITICE, VE STÁTNÍ SPRÁVĚ A V SOUKROMÉM BUSINESSU...

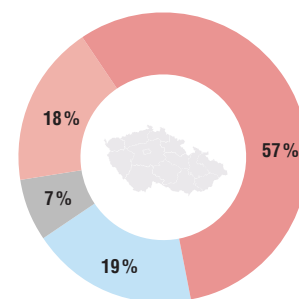
- ... míra korupce by klesla.
- ... míra korupce by se nezměnila.
- ... míra korupce by stoupla.



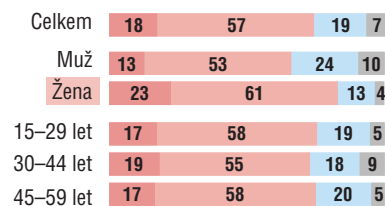
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810



SOUHLASÍTE S TÍM, ŽE MUŽI MAJÍ OBVYKLE VĚTŠÍ ZKUŠENOSTI S NABÍZENÍM A PŘIJÍMÁNÍM ÚPLATKŮ NEŽ ŽENY?



- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Určitě ne



Jednoznačně převládá názor, že muži mají více zkušeností s korupcí než ženy, u žen je toto přesvědčení silnější než u mužů.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810

VNÍMÁNÍ KORUPCE A MOŽNOSTI, JAK SE JÍ BRÁNIT

Pozn.: Není-li z citace jasné pohlaví, v závorce uvádíme buď M (muž), nebo Ž (žena).

VEŘEJNOST: První asociace s pojmem korupce se týkaly jak mediálně známých témat, tak osobní zkušenosti (politika, zpronevěření veřejných prostředků, sport). Korupce je vnímána jako **značně rozšířený fenomén**, tzv. „až do morku kostí“ (M), a to zejména v oblasti politiky a udělování veřejných zakázek. Co se týče možností, jak se korupci bránit, převažoval důraz na **vysoké tresty a kontrolu** (pomocí médií a zveřejňování např. uzavřených smluv). Na druhou stranu se vyskytly i názory, že „moc ovlivní to nepůjde“ (Ž) a že se jedná „o chybu lidského faktoru“ (M), kterou nelze nijak redukovat, tj. „dokud bude člověk chamtivý, tak korupce pokvete“ (Ž).

STÁTNÍ SPRÁVA: Tato skupina si s korupcí asociovala spíše její **společenskou nebezpečnost a utajení** (absence transparentnosti, skrytost a osobní zájem, nekalé praktiky, bezmocnost slušných, průšvihů a veřejné zakázky). Rozšířenost korupce směřovala do oblastí, kde je nižší stupeň systémové kontroly, například na **úroveň regionální samosprávy** nebo do **oblasti veřejných**

zakázek, kde se střetávají veřejné a soukromé zájmy. Byl zmíněn i problém a **nebezpečí systémové korupce**, v jejímž rámci se vytváří provázané sítě a hierarchie.

V této skupině převládal názor, že má-li být boj s korupcí úspěšný, **jen sankce nestačí**, je třeba komplexní přístup. Především by se mělo jednat o **systémová opatření a nastavení kontrolních mechanismů**, tedy „nemít možnost rozhodovat o věcech, které se mě osobně týkají“ (M), důležitá je transparentnost systému, jasně vymezená zodpovědnost a její vymáhání, ale i podpoření osobní zodpovědnosti a **vzdělávání k tomu, aby se cítila a dodržovala pravidla**. Sankce nelze opomenout, ale musí být transparentní a účinné: „...když někdo vezme 20 miliónů a sedne si jen na rok a půl, tak to půjde udělat půlka lidí z ČR.“ (M). Rovněž medializace sankcí může odradit ostatní od korupce. Avšak i zástupci státní správy zmiňovali vliv osobnosti daného člověka na ochotu k úplatkářství: „Stejně sebelepší nastavení nic nezmůže, nakonec je to o lidech, o jednotlivcích.“ (Ž).

OSOBNÍ ZKUŠENOST S KORUPCÍ

Výsledky skupinových diskusí poukazují na to, že i **dobrá systémová protikorupční opatření je nakonec možné obejít** a že ochota ke korupčnímu jednání do značné míry závisí na **charakteru člověka**. Gender v tomto případě není zdaleka tak rozhodující. Jinou zmiňovanou příčinou korupčního jednání je osobní či zprostředkovaná zkušenost s korupcí, která posiluje pocit beztrestnosti a rozptýluje obavy z dalšího korupčního jednání. Z tohoto pohledu se vnímání korupce a zkušenost s ní navzájem posilují, což může být jedním z důvodů, proč se s korupcí tak těžko bojuje.

Jak ukazují výsledky dotazníkového šetření, **situaci, kdy je nutno nabídnout**

úplatek, se v životě pravděpodobně nevyhneme (82 %). Tento názor sdílejí rovnou měrou ženy i muži. Osobní zkušenost s korupčním jednáním deklaruje 18 % obyvatel. Častěji osobní zkušenost přiznávají muži (22 %) než ženy (14 %). Zážitek úplatkářství se stává běžnější s vyšším věkem, s vyšším vzděláním a s větší velikostí místa bydliště. Typ korupce, s jakým mají lidé osobní nebo zprostředkovanou zkušenost, se liší podle pohlaví. Celkově nejčastější praxe korupčního jednání je v oblasti **zdravotnictví** (častěji uvádějí ženy), následuje **stavebnictví** a **udělování povolení** či registrací, se kterými jsou více konfrontováni muži.

Více než polovina lidí by věděla, na koho se obrátit v případě potřeby zajištění příznivého výsledku pro sebe a své blízké. Potenciální důležitost vlastního postavení pro vyřízení žádosti v něčí prospěch přiznává rovněž zhruba polovina dotázaných (48 %). Významnější postavení v obou ohledech připouští cca 15 % obyvatel. **Genderová příslušnost přitom není rozhodující**. Existence a využívání takových kontaktů jsou rovněž jedním z ukazatelů míry korupce ve společnosti. Intenzivnější využívání kontaktů zvyšuje pravděpodobnost, že člověk zažije úplatkářství nebo bude požádán o úplatek.

VLIV POSTAVENÍ A INDIVIDUÁLNÍCH DISPOZIC

Výsledky skupinových diskusí v zásadě potvrzují předcházející zjištění. Česká veřejnost se převážně přiklání k názoru, že **zkušenost s korupcí nemá vazbu na gender**, a pokud ano, pak jsou to právě **muži, kteří mají v této oblasti větší praxi**. Tento postoj přitom vychází jak z osobních zkušeností diskutujících, tak ze dvou obecně přijímaných argumentů. A sice, že na pozicích, kde je vyšší míra rizika korupce, působí častěji muži než ženy a že mediální obraz korupce je utvářen zejména kauzami, ve kterých figurují muži. Zvláště diskutující ze státní správy však poukazovali na to, že ženy rovněž působí v oblastech, kde může ke korupci docházet (a dle vlastních zkušeností účastníků také

dochází). Jako typický příklad uváděli školství. Medializace těchto případů je však mnohem menší.

Obě cílové skupiny obecně odmítají genderové aspekty korupce a povětšinou nesouhlasí s tvrzením, že pokud by bylo více žen v politice, míra korupce by se snížila. Podle účastníků diskuse ze státní správy tento předpoklad vychází z genderově stereotypního vnímání žen, tedy že jsou ženy více orientované na rodinu, a proto opatrnější, mají menší dispozice ke kriminálním činům, jsou více vztahově založené a otevírají jiná témata než muži. „*Je to určitá zkratka, není to o pohlaví. Například muž, korupčník, přinese domů 2 milióny, a jeho žena/partnerka o tom neví?*

*A nakonec převede peníze na její účet.“ (M). Více než s pohlavím je korupční jednání podle nich svázáno s pozicí (vlivem) a s dispozicemi konkrétního jednotlivce. Pouze ojedinele se vyskytly názory, které naznačovaly existenci určitých genderových odlišností v korupčním jednání. „*Méně zkorumpovatelná by byla žena.*“ (Ž, veřejnost), případně, že „*dávání úplatků je prostě jednodušší pro muže*“ (M, veřejnost) nebo také: „*Korupčních kauz je více u mužů. Je ale otázka, jestli je to těmi pozicemi. Možná je to tak, že ženy jsou opatrnější, mají rodinu, mají strach z postihu... Systémová korupce je hodně sofistikovaný proces, a je otázka, jestli jsou ženy tak schopné jako muži v tomto jednání.*“ (Ž, státní správa).*

MALÉ DARY A KVĚTINY JSOU JAKO PODĚKOVÁNÍ BĚŽNÉ

Podle veřejnosti se korupce nejčastěji objevuje **na úřadech, ve zdravotnictví, školství a sportu**. Většina účastníků se shodla (až na jednoho muže a jednu ženu), že dary a drobné protislужby v hodnotě cca 1000 Kč nejsou vnímány jako korupce. Primárně zmiňovaný důvod, proč se takové „dary“ dávají, je poděkování, ale může se jednat i o ovlivňování. Stejná suma, ale v podobě peněz „v obálce“, už je jednoznačně vnímána jako „nepřijatelná korupce“ (kromě jednoho účastníka, který nerozlišoval finanční a věcné dary). Když účastníci srovnávají květinu a finanční dar ve stejné hodnotě, symbolizuje podle nich květinu poděkování, zatímco obálka s penězi znamená úplatek, tj. očekávání nějaké akce, protislужby. Pokud se jedná o dar ex-post, pak jej lze jednoznačně považovat za poděkování, tzn. „*když už nic nechci*“ (M). Osobní zkušenost s korupcí deklarovali dva účastníci.

Obecně převládá názor, rovným dílem mezi muži i ženami, že **úplatky jsou častěji nabízeny než vyžadovány**. Zároveň pro

účastníky diskuse z řad veřejnosti je velmi nepříjemná představa, že by si o úplatek měli sami říci, po někom ho vyžadovat. Celkově lépe se účastníci dokáží vcítit do situace nabízení úplatku. Nicméně úplně nevylučují možnost, že by úplatek přijali, pokud by jim ho někdo nabídl, nebo že by si na korupční jednání zvykli. Motivace člověka, který si říká o úplatek, spočívá podle nich v touze po penězích, v pocitu beztréstnosti, v nemorálním charakteru jedince (zmiňují hlavně ženy) či v zavedených normách: „*Přijde jim to normální v jejich prostředí.*“ (M). Diskutující z řad veřejnosti také popisovali důvody, proč lidé nepodlehnu korupci. Na jedné straně zmiňují charakter člověka s morálními zásadami (zmiňují spíše ženy), na straně druhé strach z trestu (zmiňují spíše muži). Objevuje se mírná tendence, že prozrazení korupce je pocitově spíše horší šrám na morálce pro ženy, naopak muži mají větší obavy z trestu.

NA URČITÝCH POZICÍCH NENÍ VHODNÉ PŘIJÍMAT ŽÁDNÉ DARY

Názor účastníků diskuse z řad státní správy na korupční situace se příliš neliší od názoru zástupců veřejnosti. Shodují se v tom, že malý dar či květina (láhev vína) jsou vnímány jako slušnost, jako poděkování (zdravotnictví, školství), nikoli jako korupce.

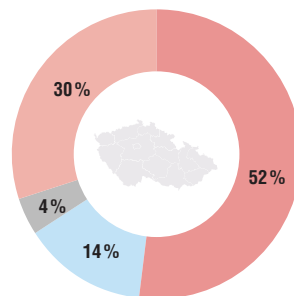
Hodnota daru může být různě velká, může přesahovat i 5 000 Kč. Záleží na finanční situaci a společenském postavení toho, kdo dar dává. Na druhou stranu je ve služebním zákoně velikost povoleného daru omezena sumou 300 Kč. Rovněž bývá vnitřními regulacemi vymezeno, že o každém nabídnutém daru musí být informován vedoucí/nadřízený.

Na rozdíl od veřejnosti zmiňují zástupci státní správy také podmínku, že takový dar či pozornost nesmí nikdy jednání úředníka ovlivnit. Proto je třeba obezřetně posuzovat vnímání úmyslu daru a úmyslu přijímání daru. Z toho důvodu se někteří z nich přiklání k názoru, že na určitých pozicích není vhodné přijímat žádné dary (soudci apod.).

Objevil se také náznak možného začínajícího trendu, že malá pozornost jako poděkování může být ze strany obdarovávaného vnímána velmi negativně a nemusí ji přijmout.

KAŽDÝ SE ALESPŇ JEDNOU ZA ŽIVOT SETKÁ SE SITUACÍ, KDY JE TŘEBA NABÍDNOUT ÚPLATEK.

● Určitě ano ● Spíše ano ● Spíše ne ● Určitě ne



Pohlaví	Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne
Celkem	30	52	14	4
Muž	32	49	15	5
Žena	28	56	13	3
Věk	Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne
15–29 let	26	55	15	5
30–44 let	31	52	13	5
45–59 let	34	50	14	1

82% populace se přiklání k názoru, že alespoň jednou za život se s korupčním jednáním setkáme, a to bez ohledu na genderovou příslušnost.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810

SETKAL/A JSTE SE VY OSOBNĚ NEBO NĚKDO Z VAŠICH BLÍZKÝCH SE SITUACÍ, KDY VÁM NĚKDO NAZNAČIL, ŽE BY CHTĚL ÚPLATEK (PROTISLUŽBU), NEBO VÁS O NĚJ DOKONCE POŽÁDAL?*



Pohlaví	Ano, já osobně	Ano, někdo z mých blízkých	Ne
Celkem	18	29	55
Muž	22	28	53
Žena	14	30	58
Věk	Ano, já osobně	Ano, někdo z mých blízkých	Ne
15–29 let	11	29	62
30–44 let	20	25	57
45–59 let	26	33	45

Osobní zkušenost s korupčním jednáním připouští 18% obyvatel, přitom častěji mají osobní zkušenost muži (22%) než ženy (14%).

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %] *Součet dává více než 100%, protože respondent mohl vybrat obě varianty setkání s korupcí

KAZUISTIKY

PŘÍPAD 1 — KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKA:

Představte si, že byste se ocitl/a v následující situaci: vzhledem ke svému dlouhodobému pobytu v zahraničí jste nezaznamenal/a, že v obci, ve které vlastníte rodinný dům, se buduje nová kanalizace. Termín pro vydání územního souhlasu s vybudováním kanalizační přípojky, kterou si každý vlastník nemovitosti hradí z vlastních zdrojů, již vypršel. Nyní hrozí, že na obecní kanalizaci nebudete připojeni. Dáte-li odpovědné osobě na stavebním úřadu 10 000 Kč, bude Vám vydán územní souhlas s dřívějším datem, než je opravdový den vystavení. Byl/a byste k tomuto jednání svolný/á?

OBECNÉ ZÁVĚRY:

Více než 1/3 obyvatel (37 %) by byla svolná ke korupčnímu jednání, přitom jednoznačně častěji muži než ženy.

Polovina lidí by k takovému jednání nesvolila a 14 % neví, jak by se zachovalo. Hlavním důvodem k předání úplatku byla potřeba zajištění kanalizační přípojky bez snahy o hledání jiného řešení. Dalším podstatným důvodem bylo přesvědčení, že předání úplatku je ve výsledku finančně, časově i organizačně méně náročné než legální postup. Naopak jako hlavní důvody k odmítnutí předání úplatku zazněly osobní zásady a přesvědčení o nemorálnosti takového jednání. Tito lidé by hledali jinou, legální cestu (např. vysvětlení, odvolání) nebo by zvolili zcela jiné řešení (stěhování, vlastní čističku apod.).

VEŘEJNOST:

Ženy by spíše než muži jako první variantu volily vysvětlení situace, naopak muži mají tendenci k jasně vyhraněné odpovědi. Bud' s úplatkem nesouhlasí, nebo souhlasí. Proti úplatku se důrazně postavili dva účastníci, ostatní předání úplatku úplně nevylučují, ale snažili by se situaci nejprve řešit jinak (domluvou na úřadě, odvoláním). A nakonec účastníci, kteří předání úplatku v podstatě nezpochybňují: tato varianta jim přijde jako jednodušší a celkově levnější řešení. Zvláště pokud by částka nebyla 10 000 Kč, ale cca 2–3 000 Kč. Možného trestu se diskutující z řad veřejnosti spontánně neobávají, ba naopak, slovy jednoho z účastníků, věří tomu, že „...se o tom nikdo nedozví.“ (M). Dokonce se vyskytla obava, že příliš malá částka nemusí být „výhoda“.

STÁTNÍ SPRÁVA:

Účastníci z cílové skupiny státní správa by sami za sebe úplatek nedali. Všichni byli zajedno v tom, že by postupovali legálně, ať už by šlo o využití odvolání nebo o snahu si s úřadem nejprve vše vysvětlit. Díky svému vzdělání, profesi a zkušenostem si na rozdíl od zástupců veřejnosti uvědomují trestněprávní rizika korupčního jednání. Je třeba zdůraznit, že tento typ obav u veřejnosti vůbec nezazněl. Když měli zástupci státní správy odhadnout, jakou možnost v případě přípojky nejvíce volila veřejnost, mínili, že byl častěji volen úplatek, a to proto, že se tím celý postup usnadní a zlevní, a také proto, že situaci lidé nemusí vnímat jako korupci, ale jako nákup služby, zvláště pokud už mají s úplatky určité zkušenosti.

„Ale myslím, že spousta lidí by šla a zvolila tu nejjednodušší cestu, než aby něco dál obíhali, řešili další papíry.“ (Ž)

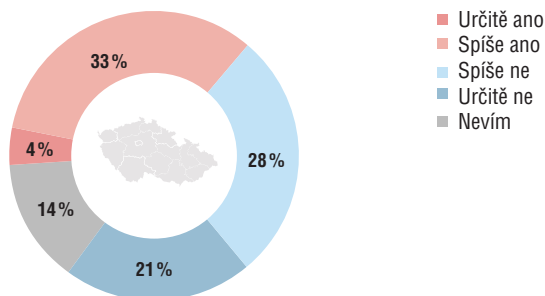
„Je to také o zkušenosti jednotlivých lidí, já bych do toho nešla, já vidím rizika všude.“

Ale pokud už to někdo někde vyzkoušel a prošlo mu to, pak by do toho asi šel znovu.“

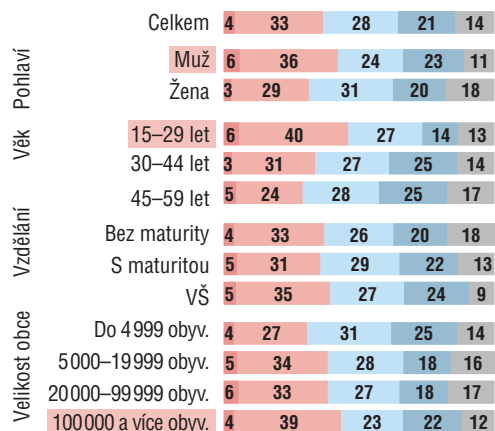
„Dát někomu 10 000 Kč! Vždyť za to můžete jít na půlroku sedět!“ (M)

„Vždycky se to dá udělat nějak podle pravidel, najít tu férovou cestu.“ (M)

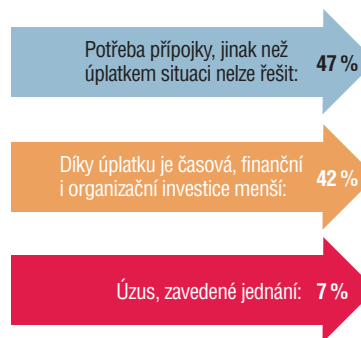
KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKA: BYL/A BYSTE K TOMUTO JEDNÁNÍ SVOLNÝ/Á?



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n = 810 [údaje v grafu v %]



KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKA: DŮVODY K PŘEDÁNÍ ÚPLATKU



ZÁKLAD: Respondenti, kteří by byli svolní k předání úplatku, n = 299 [údaje v grafu v %]

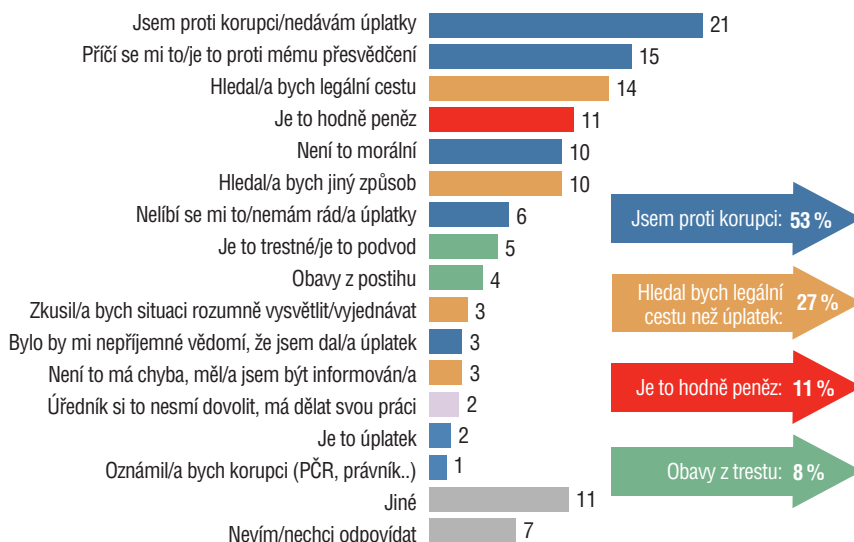
VYBRANÉ DŮVODY, PROČ PŘISTOUPIT NA PŘEDÁNÍ ÚPLATKU V PŘÍPADĚ KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKY

„Bohužel jsem propásl termín a po termínu v naší republice se vždy platí! Nebudeš-li platit, nebudeš mít kanalizaci. Je to zručnost, ale je to tak! Je to hrůznost v celém tom systému a zaběhlých kolejích!!!“

„Mohu si vybrat, buď budu čestná a bez přípojky, nebo dám úplatek. Asi bych si nejdříve zjistila, kolik by stála přípojka legální cestou a jak dlouho by trvalo vyřízení.“

„Kdybych nebyla připojená na kanalizaci, byly by to pro mě zbytečné problémy a vyřešit problémy za 10 000 Kč není tak hrozné. I když si myslím, že by mě měli kontaktovat i v zahraničí.“

DŮVODY K ODMÍTNUTÍ PŘEDÁNÍ ÚPLATKU — KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKA



ZÁKLAD: Respondenti, kteří by nebyli svolní k předání úplatku, n=395 [údaje v grafu v %]

VYBRANÉ DŮVODY, PROČ NEPŘISTOUPIT NA PŘEDÁNÍ ÚPLATKU V PŘÍPADĚ KANALIZAČNÍ PŘÍPOJKY

„Neuznávám úplatky či jiné podlézání na úřadech, asi bych se obrátil na Policii ČR, požádal o pomoc své přátele popř. využil právnícké služby.“

„Člověk nikdy neví, kdy se to provalí a následky můžou být daleko horší!“ (Ž)

„Bylo by to proti morálním zásadám, které se v životě snažím dodržovat.“ (M)

„Myslím si, že se tato skutečnost dá řešit jinak, požádat o výjimku nebo dodatečné povolení, vždy je nějaká cesta, nikdy jsem nedávala úplatky a nikdy je dávat nebudu, neumím se tvářit při tom, že je vše v pohodě, když bych někomu dala peníze, navíc jsem nikdy neměla takový nadbytek, abych mohla úplatky dávat.“

PŘÍPAD 2 — MATEŘSKÁ ŠKOLKA:

Představte si, že byste se ocitl/a v následující situaci: potřebujete své dítě akutně umístit do mateřské školky. V minulém roce jste se o místo v MŠ neucházeli a zároveň se nejedná o poslední rok před zahájením povinné školní docházky. Šance na přijetí do MŠ proto nejsou příliš vysoké. Vedení školky Vám naznačilo, že poskytnutím sponzorského daru MŠ v hodnotě 10 000 Kč získáte 100% jistotu, že Vaše dítě bude přijato. Byl/a byste k tomuto jednání svolný/á?

OBECNÉ ZÁVĚRY:

Více než 1/4 obyvatel (28 %) by byla ochotna ke korupčnímu jednání, častěji muži a také vysokoškolsky vzdělaní lidé. 64 % by k takovému jednání nesvolilo a 10 % neví, jak by se zachovalo. Důvodem k poskytnutí sponzorského daru by byla především nutnost umístit dítě do MŠ (kvůli zaměstnání), případně argument investice do vzdělání. Zaznělo také, že celý dar by byl ve výsledku levnější než zajištění jiné formy hlídání. Rovněž se vyskytl názor, že se vlastně nejedná o úplatek (jen někdy s dodatkem zveřejnění sponzorského daru), protože finance budou využity ve prospěch školky. K odmítnutí předání sponzorského daru MŠ vedl kromě morálních důvodů i argument dosažitelnosti jiných možností, jak zajistit péči o dítě. Nicméně v obou kazuistikách byla jedním z uváděných důvodů pro odmítnutí předání úplatku jeho výše (tj. 10 000 Kč). Pokud by se jednalo o nižší částku (cca 2–3 000 Kč) je velmi pravděpodobné, že ochota k úplatkářství by se ještě zvýšila.

VEŘEJNOST:

Až na dvě výjimky nebyl sponzorský dar vnímán jako typická korupce a s výjimkou jedné osoby by na sponzorský dar MŠ s menšími či většími výhradami všichni přistoupili. V jednom případě by účastník za sponzorský dar požadoval záruku, např. přihlášku pro dítě.

Jiní by měli problém s výší daru a zkoušeli by i vyjednávat („...osobně bych takto vysoký sponzorský dar nedal a snažil se to uhrát na nižší sumu“). V případě, že by si nebyli jistí, zda je sponzorský dar určen MŠ nebo „někomu do kapsy“, tak by ochota předat sponzorský dar mírně klesla. Zhruba polovina účastníků by na nabídku nepřistoupila, druhá polovina by naopak viděla umístění dítěte do MŠ jako prioritu a dar by poskytla: „Pořád lepší zaplatit 10 000 Kč, než řešit hlídání.“ (M), „Investice do vzdělání není nikdy dost.“ (M).

STÁTNÍ SPRÁVA:

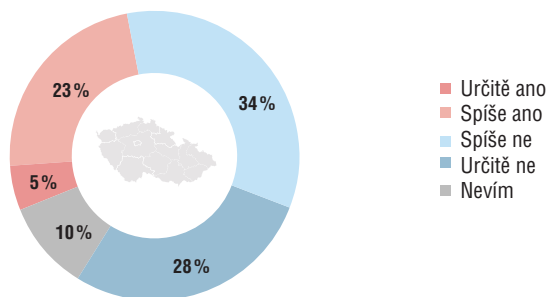
Ani v případě MŠ by zástupci státní správy nebyli svolní k předání sponzorského daru. Jejich přesvědčení však nebylo tak silné jako v případě stavebního úřadu. Někteří z nich zmiňovali, že tato praxe je v MŠ běžná (ať už se jednalo o osobní nebo zprostředkovanou zkušenost). Mladší a bezdětní účastníci diskuse sponzorský dar odmítali radikálněji než účastníci s dětmi.

„Je to skrytý úplatek, je to pro můj zájem. To se opravdu děje a je to naprosto normální. To se prostě nevnímá jako úplatek. Je to běžná praxe. Velmi velké procento rodičů dostalo takhle dítě do školky nebo se s tím setkali, zvlášť tady z Prahy.“ (Ž)

„Já bych to šla někam nahlásit, pokud by to nepomohlo, tak bych kontaktovala novináře. Mně by to děsně vytočilo.“

„Mně by to z principu urazilo, řekl bych si – tam ne. Když tam fungují takhle, tak jak tam člověk může dát své dítě?“

MATEŘSKÁ ŠKOLKA: BYL/A BYSTE K TOMUTO JEDNÁNÍ SVOLNÝ/Á?

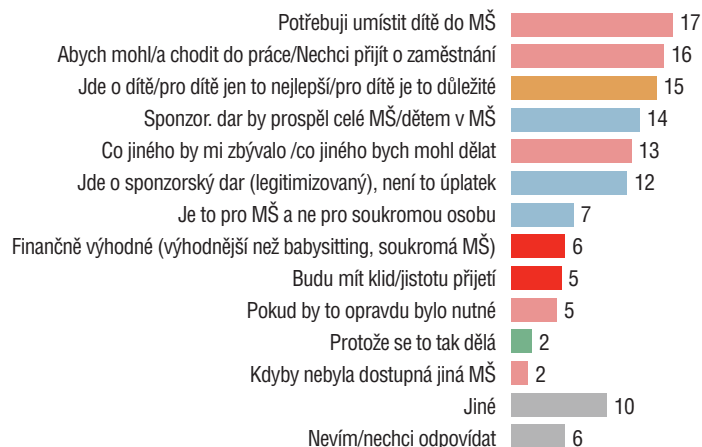


	Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne	Nevím
Celkem	5	23	34	28	10
Pohlaví					
Muž	5	26	31	28	11
Žena	6	20	37	28	10
Věk					
15–29 let	5	23	39	20	12
30–44 let	6	23	33	30	9
45–59 let	4	23	27	34	12
Vzdělání					
Bez maturity	4	20	31	33	13
S maturitou	5	24	36	25	10
VŠ	10	27	33	24	6
Velikost obce					
Do 4999 obyv.	6	20	35	30	9
5000–19999 obyv.	6	19	33	32	11
20000–99999 obyv.	2	30	29	26	13
100000 a více obyv.	7	23	36	24	10

Více než 1/4 obyvatel (28 %) by byla ochotna ke korupčnímu jednání, častěji muži než ženy.

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %]

MATEŘSKÁ ŠKOLKA: DŮVODY K ÚPLATKU



ZÁKLAD: Respondenti, kteří by byli svolní k předání úplatku, n=228 [údaje v grafu v %]

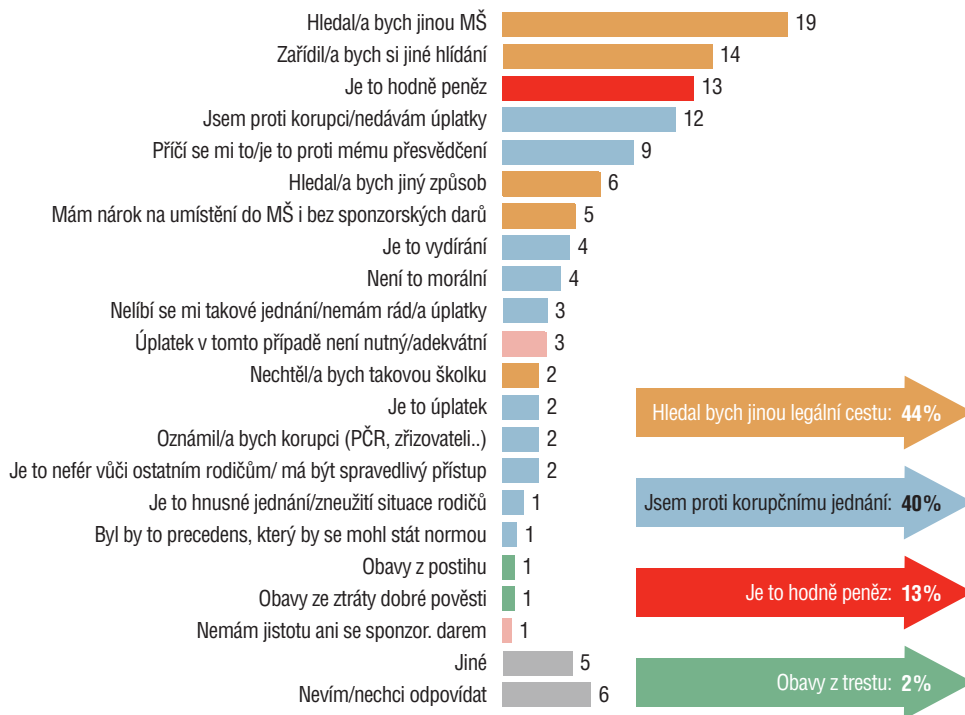
VYBRANÉ DŮVODY, PROČ PŘISTOUPIT NA SPONZORSKÝ DAR MŠ

„Pokud se jedná o MŠ, do které bych chtěl umístit své dítě, je sponzoring jistou volbou. Investujete i do vašeho dítěte. Znáám ze svých zkušeností.“

„V rámci sponzorského daru věřím, že peníze školka využije pro zlepšení prostředí, a tedy i pro mé dítě, a částka nepůjde do kapsy vedení.“ (Ž)

„Jestliže by to bylo velice důležité, např. z důvodu nástupu do práce, tak bych to udělala – jinak bych ztratila práci. A co potom?“

MATEŘSKÁ ŠKOLKA: DŮVODY, PROČ ÚPLATKY NEDAT



ZÁKLAD: Respondenti, kteří by nebyli svolní k předání úplatku, n=497 [údaje v grafu v %]

VYBRANÉ DŮVODY, PROČ NEPŘISTOUPIT NA SPONZORSKÝ DAR MŠ

„Přesně tohle se mi stalo, ale nakonec jsem našel místo jinde, i když musím dojíždět 5 km.“

„Co kdyby se mně na to dítě někdy zeptalo?“ (M)

„Je to hnusné jednání takhle využívat nepříznivé situace rodičů.“ (Ž)

„Myslím si, že školka má fungovat spravedlivě podle daných pravidel, tedy posuzovat, zda mám práci, zda v MŠ mám i další dítě, zda dítě bude zařízení navštěvovat celodenně nebo jen na dopoledne. V tomto případě bych skutečnost zveřejnila a požadovala bych nové přijímací řízení.“

WHISTLEBLOWING

Čtvrtina lidí má zkušenost s nekalým jednáním na pracovišti. Častěji tuto zkušenost deklarují muži než ženy a rovněž lidé s vysokoškolským vzděláním. 1/5 z nich nekalé jednání na pracovišti oznámila, v polovině těchto případů byla zjednána náprava. Hlavním důvodem, proč lidé nekalé jednání na pracovišti neoznámili, byl strach ze ztráty zaměstnání nebo z problémů, které by oznámením mohly nastat. Neochota nekalé jednání oznamovat souvisela také s nedostatkem důkazů, a z toho plynoucího obtížného dokazování. Pokud by se měli lidé hypoteticky rozhodnout, zda nekalé jednání oznámit, či nikoli, pak se spíše přiklánějí k možnosti ho neoznamovat (59 %). Roli hraje obava z nedostatku důkazů a strach z toho, že se celá situace obrátí proti nim. Zároveň nejsou přesvědčeni o tom, že by došlo z trestněprávního hlediska ke spravedlivému vyřešení situace.

I přesto převládá názor, že by se oznamování mělo co nejvíce veřejně podporovat (69 %). Ohlašování nekalého jednání byl v dotazníkovém šetření přisuzován pozitivní význam ve smyslu „hrdinství“, a nikoli „udavačství/donašečství“. Výsledky skupinových diskusí však toto zjištění relativizují. Poukazují totiž na to, že obavy z vyloučení z pracovního kolektivu a z negativního vnímání spolupracovníky nejsou neopodstatněné.

VEŘEJNOST:

Diskutující z řad veřejnosti se doposud s termínem whistleblowing neseťkali. Termín oznamovatel byl povědomý pouze dvěma mužům, spojovali si ho s IT oblastí a s nelegálním využíváním softwarů. Až na jednu výjimku všichni účastníci deklarovali, že se s nekalým jednáním osobně ani z doslechu neseťkali. Výsledky skupinové diskuse veřejnosti naznačují, že vnímání oznamovatelů nekalého jednání není zdaleka tak jednoznačné, jak ukazují výsledky kvantitativního šetření. Percepce oznamovatele se rovnoměrně rozdělila do tří kategorií: je to hrdina (pozitivní), je to donašeč (negativní) a není to ani hrdina ani donašeč (neutrální). I po upřesnění nedokázali účastníci diskuse z řad veřejnosti úlohu oznamovatele úplně jasně vymezit.

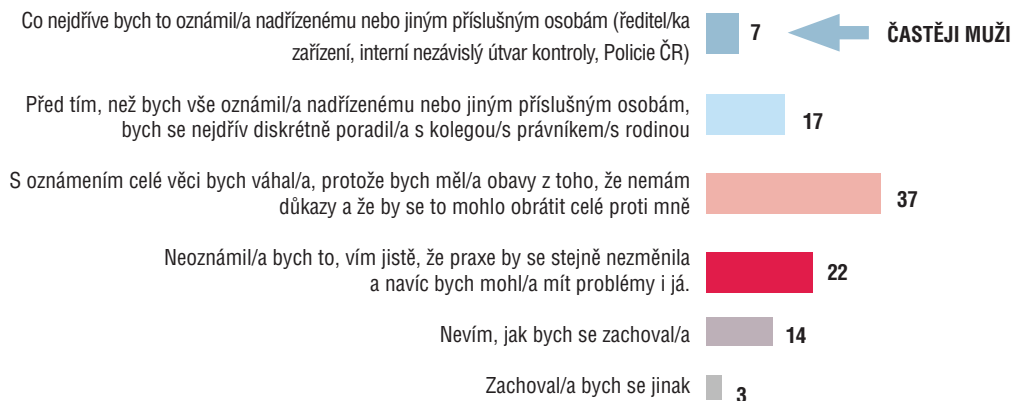
Když byli sami účastníci diskuse postaveni před hypotetickou situaci nekalého jednání, tak se obvykle přikláněli k postoji, že by s nahlášením váhali nebo by ho nahlásit odmítli. Dva muži by případ ohlásili vedení nemocnice nebo lékařské komoře. Dvě ženy by oznámení zvažovaly. Jedna by oznamovala jedinec pod podmínkou anonymity, aby nebyla ohrožena její pozice v zaměstnání. Druhá by si nejprve ověřila, zda se opravdu jedná o nekalé jednání. Ostatní diskutující by jednání nenahlásili, protože by „*to nechtěli řešit*“, „*přeci to není jejich problém*“ a „*nechtějí se kvůli tomu dostat do problémů*“. Na jedné straně jsou zmiňovány obavy z postihu na pracovišti, na straně druhé stojí nedůvěra v právní systém ČR a v reálné dosažení spravedlnosti.

STÁTNÍ SPRÁVA:

Všichni (až na jednu výjimku) se s termínem whistleblowing setkali a rozuměli mu. I v této cílové skupině byli k nahlášení nekalého jednání odhodlanější muži než ženy. Méně zvažují okolnosti a více se zaměřují na akt nekalého jednání. Ženy se více zabývají okolnostmi, za jakých by k nekalému jednání došlo a jaké by nahlášení mělo dopady pro ohlašovatele. Podobně jako v případech veřejnosti se řešily obavy a strach z toho, jak by se změnila situace na pracovišti, a zda by se celý případ spravedlivě vyřešil. Nedůvěra v právní systém ČR se objevuje i mezi zástupci státní správy a snižuje ochotu nekalé jednání nahlásit. Byla zmíněna i osobní zkušenost, kdy i přes podporu vedení a dostatek důkazů o nekalém jednání policie případ odložila a nikdy nebyl řádně prošetřen. Tato zkušenost posiluje pochybnosti o tom, zda ohlašování nekalého jednání věnovat svůj čas, úsilí i životní jistoty. Rovněž jsou zmiňovány pochybnosti, jak by oznamovatele přijal kolektiv. Účastníci diskuse předpokládají, že by byl oznamovatel pravděpodobně ostrakizován a že by ho kolektiv odsoudil, spíše než by podpořil osobní odvalu.

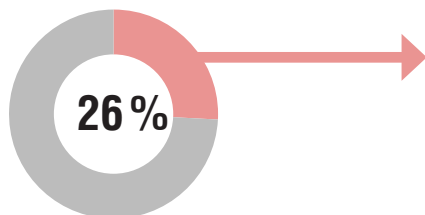
HYPOTETICKÉ OZNÁMENÍ KORUPCE

Představte si situaci, že jste zdravotní sestra/ošetřovatel ve zdravotnickém zařízení, které provádí operace kloubů dolních končetin. Na operaci je standardní čekací doba více než 3 měsíce. Ve zdravotnickém zařízení je všeobecně známo, že tuto dobu lze zkrátit, poskytne-li pacient/ka lékařům finanční úplatek. Osobně jste se s tímto jednáním nikdy nesetkal/a. Při obvyklé každodenní činnosti však zcela náhodou vyslechnete, jak lékaři nabízejí jednomu z pacientů zkrácení čekací doby na jeden týden, uhradí-li 15 000 Kč. Jak byste se zachoval/a?



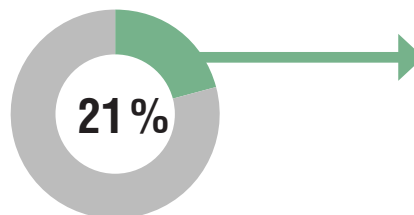
ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810 [údaje v grafu v %]

Ocitl/a jste se někdy v situaci, kdy jste bez vlastního přičinění na svém pracovišti získal/a informace o nekalém, korupčním, jednání?



ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=810

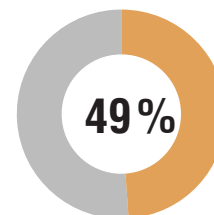
Pokud ano, oznámil/a jste to příslušným osobám nebo institucím?



z celku 5 %

ZÁKLAD: Respondenti, kteří se setkali s nekalým jednáním, n=208

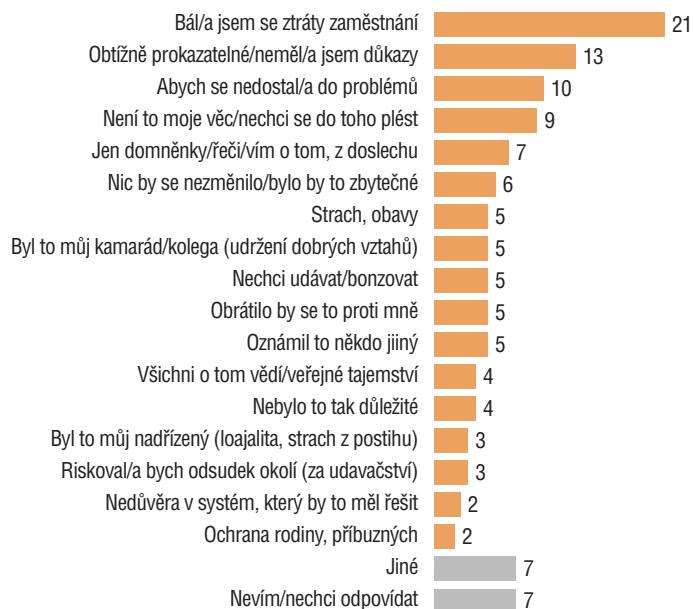
A došlo na základě Vašeho oznámení k nápravě?



ZÁKLAD: Respondenti, kteří nekalé jednání nahlásili, n=43

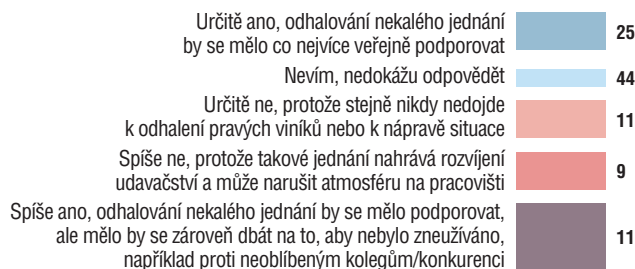
JAKÉ BYLY HLAVNÍ DŮVODY, PROČ JSTE NEKALÉ JEDNÁNÍ NEOZNÁMIL/A?

Hlavním důvodem, proč lidé nekalé jednání neoznámili, byl strach ze ztráty zaměstnání a/nebo z problémů, které by mohly oznámením nastat. Rovněž nedisponovali důkazy o takovém jednání.



DOMNÍVÁTE SE, ŽE ODHALENÍ NEKALÉHO JEDNÁNÍ A POSKYTNUTÍ INFORMACÍ NADŘÍZENÝM OSOBÁM NEBO INSTITUCÍM MŮŽE BÝT ÚČINNÝ NÁSTROJ K POTÍRÁNÍ NEKALÉHO JEDNÁNÍ?

Přestože by lidé nekalé jednání spíše neohlásili, převládá názor, že by se odhalování mělo co nejvíce veřejně podporovat (69%).



VYHODNOCENÍ ZASTOUPENÍ MUŽŮ A ŽEN NA ROZHODOVACÍCH POZICÍCH NA MINISTERSTVECH

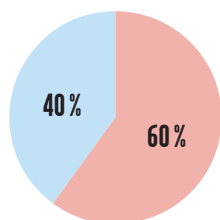
JAK ŽENY (NE)ŘÍDÍ MINISTERSTVA

Jak si stojí česká ministerstva v genderovém obsazení řídicích funkcí? Na všechna ministerstva jsme rozeslali neformální žádost o sdělení počtu osob s rozlišením dle pohlaví na následujících pozicích:

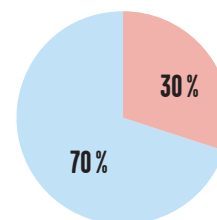
- a) ministr/ministryně;
- b) náměstek/náměstkyně;
- c) ředitel/ředitelka odboru;
- d) vedoucí oddělení;
- e) referent/referentka.

Údaje nám dodalo 13 ministerstev. Výsledky průzkumu nejsou nijak překvapivé. Na referentských pozicích je 60 % zaměstnanců zastoupeno ženami, a naopak na vedoucích pozicích, do kterých jsme zahrnuli výkon funkce ministra/ministryně, náměstka/náměstkyně a ředitele/ředitelky odboru jsou ženy zastoupeny pouze z 30 %. Pokud bychom mezi vedoucí pozice přičetli i vedoucí oddělení, zastoupení žen by stouplo o 10 % na 40 %, což stále vypovídá o nerovnoměrném zastoupení mužů a žen a zároveň potvrzuje nepsané pravidlo, že s výkonem vyšších řídicích pozic jsou výrazně častěji spjati muži.

Zastoupení žen na referentských pozicích



Zastoupení žen na vedoucích pozicích



Dlužno poznamenat, že existují značné rozdíly i mezi samotnými ministerstvy. V genderovém zastoupení napříč pozicemi dominují ženy, jako je tomu například u Ministerstva pro místní rozvoj ČR, anebo naopak, kdy jsou ženy i na referentských pozicích zastoupeny v menšině, jako je tomu například u Ministerstva obrany ČR a Ministerstva zahraničních věcí ČR. V těchto dvou případech nemají ženy většinu v ani jedné skupině zaměstnanců/jmenovaných zástupců ministerstva.

Autoři publikace: Martina Mikolášková, Zdeněk Michora, Aneta Judová, Lenka Lenochová, David Ondráčka, Lucie Žáčková, s přispěním Romany Volejníčkové
Realizátor sociologického průzkumu: STEM/MARK, www.stemmark.cz 
Jazyková úprava: Lenka Lenochová. Grafická úprava: Michaela Latzel. Tisk: REPRO servis s.r.o. ISBN: 978-80-87123-27-0
2016 © Transparency International – Česká republika, o. p. s., www.transparency.cz

